

Strabrechtse heide en Kleine Dommel

Erik van der Spek, Michel van Adrichem, Wim van Arp, Annemiek van Dijk, Wim Klein, Peter Megens, Regina Oors, Jan Smit, Arno van Stipdonk, Mark van Veen & Albert de Wilde

Inleiding

De bedoeling was om tijdens de zomerexcursie de Meinweg te bezoeken. Omdat dit gebied ernstig te lijden heeft gehad van een grote natuurbrand en van de droogte is gezocht naar een alternatief. Dankzij boswachter Jap Smits konden wij terecht op de Strabrechtse Heide, inclusief de insectentuin en de oeverlanden van de Kleine Dommel (Fig. 1), alles nabij de Plaetse bij Heeze.

In de ochtend is vooral aandacht besteed aan de Strabrechtse Heide waarbij zowel vochtige heide met dophei en droge heide met struikhei is bezocht. Ook de struwelen met veel bloeiende vuilboom zijn goed bekeken. Gedurende de middag kregen de oeverlanden en de insectentuin de aandacht.

Figuur 1. Start van het inventariseren van de oeverlanden. Foto Erik van der Spek.

De Plaetse op de Strabrechtse Heide

Dit 1.500 ha grote heidegebied is grotendeels in beheer bij Staatsbosbeheer. Boswachter ecologie Jap Smits heeft hier het heidebeheer, samen met collega's en onderzoekers, op een peil gebracht dat ook internationaal als voorbeeld dient voor natuurbeheer dat met de hele levensgemeenschappen van de heide rekening houdt. Het gebied kreeg hierdoor het predicaat 'Insectenreservaat' en bij de toegang van uit Heeze tot het gebied, De Plaetse, is een insectentuin

aangelegd om bezoekers kennis te laten maken met de wonders wereld van de insecten en te laten zien dat kleine maatregelen in een tuin al veel verschil kunnen maken. Hymenoptera zijn in de Insectentuin goed vertegenwoordigd. Het meest indrukwekkend was het hoornaarnest *Vespa crabro* in een van de bijenhôtels waar bezoekers ongehinderd onder door lopen. Het meest bijzonder is de gele tubebij *Stelis ignata* (Fig. 2) die hier de nesten van haar gastvrouw zoekt. Het gebied is extra rijk aan soorten doordat het grenst

Figuur 2. Gele tubebij *Stelis ignata*. Foto Annemiek van Dijk.

aan het beekdal van de Kleine Dommel en de oeverlanden hier als natuurgebied worden beheerd. De vochtige bloemrijke graslanden en ruigtes worden al langer gefaseerd gemaaid. Sinds kort gebeurt dit via sinusmaaien waarbij rekening wordt gehouden met de aanwezige gradiënt en de planten waar voedselspecialisten van afhankelijk zijn. Dit beheer wordt gevolgd binnen een regionaal onderzoek naar het effect van sinusmaaien op de biodiversiteit in opdracht van de provincie Noord-Brabant.

Veel soorten

Er zijn 110 soorten aculeate hymenoptera waargenomen. Daarvan 51 soorten bijen (Tabel 1), waarvan 10 soorten van de Rode Lijst (Reemer 2018) status hebben. De gele tubebij *Stelis ignata* heeft de status verdwenen, de soort wordt al een aantal jaren weer in Nederland waargenomen op een toenemend aantal locaties. Doordat nog niet gedurende tien jaar voortplanting was vastgesteld is de status verdwenen nog van toepassing. Bedreigde soorten zijn bruinspriet wespbij *Nomada fuscicornis* (Fig. 3) en de kauwende metselbij *Osmia leaiana*.

Figuur 3. Bruinsprietwespbij *Nomada fuscicornis*. Foto Annemiek van Dijk.

Bij de goudwespen is de waarneming van de zeldzame *Chrysis indigotea* en de bedreigde *Chrysis viridula* interessant. Van de langsteelgraafwespen is de waarneming van de zeldzame duinaardrupsendoder *Podalonia luffii* bijzonder, dit is een soort van de duinen en langs het Limburgse deel van de Maas. Van de graafwespen zijn o.a. de zeer zeldzame ivoorwesp *Lestica alata* en *Oxybelus quattuordecimnotatus* aangetroffen.

Het hoge soortenaantal (Tabel 1, 2) is mede het gevolg van de grote variatie in het bezochte terrein en de kwaliteit van het gebied. De Strabrechtse Heide is een gevarieerd gebied met droge en natte heides en struwelen met dennenbos langs de randen. In de struwelen valt de talrijke aanwezigheid van vuilboom op, deze langdurige bloeier is een belangrijke nectarbron waarop vooral veel soorten wespen zijn waargenomen. De bloeiende struikheide wordt vooral door voedselspecialisten als de heizandbij *Andrena fuscipes*, heizijdebij *Colletes succinctus* en hun koekoeken heidewespbij *Nomada rufipes* en heideviltbij *Epeolus cruciger* bezocht naast diverse generalisten. Het beekdal van de Kleine Dommel is het leefgebied van soorten van bloemrijke ruigten en vochtige hooilanden. De insectentuin bied voedsel en vooral ook nestgelegenheid aan soorten uit beide leefgebieden.

Bij het samenstellen van de soortenlijst uit de gegevens van de verschillende waarnemers bleek weer eens de grote variatie in soorten die de verschillende waarnemers noteerden. Ruim de helft van de soorten is maar door één waarnemer gemeld, er zijn nauwelijks soorten door bijna alle waarnemers gemeld. Meer hierover in een apart artikel in dit nummer.

Ontmoeting met een rupsendoder

Regina Oors

Terwijl Liekele en ik samen naar een berm keken, zagen we, op klaarlichte dag op een best druk punt, ineens een ree. Misschien stond de wind zo gunstig dat het beestje ons niet rook? Het liep in elk geval doodgemoedereerd over de heide en keek niet op of om.

Toch werd mijn aandacht ineens getrokken door iets heel anders. Op de grond liep een grote rupsendoder met een groene rups in haar kaken te slepen. Was de rups te groot en te zwaar om mee te vliegen of was het nest dichtbij? De rups was zo'n 8-10mm langer dan de rupsendoder zelf! We volgden het beestje en het nest was redelijk dichtbij, zo'n 1,5 m verderop. Dat is toch best een eind voor zo'n klein beestje met zo'n grote prooi!. Daar zagen we haar zoeken naar het nest. Dat vond ze al snel terug, dat duurde nog geen 20 seconden. En met enkele graafbeweging kwam er een

groot gat tevoorschijn. Het was ook duidelijk dat deze grote rups daar niet zomaar in paste. Ze dook in het nestgat, was aan het graven en sleepte de rups erin. Dat lukte echter niet zomaar. Uiteindelijk heeft ze de rups wel in het nestgat gekregen. Inmiddels was Lucia Harleman erbij gekomen en keken we naar de drukke werkzaamheden van de rupsendoder. Het nest werd weer gedicht. Hiervoor werd er gesleept met een steentje en een takje. Het steentje voldeed niet, maar ze kreeg het nest toch weer prima dicht. Enkele centimeters verderop lag een heel kleine rups, in geen verhouding met de grote rups die ze zojuist in het nest had gestopt. Of dit een eerdere prooi van deze rupsendoder was, weten we niet. Er vloog ook een sluipwesp omheen. Het was een mooi schouwspel!

Figuur 3. *Podalonia* spec. Foto Regina Oors.

Summary

During the excursion of the section on 1-8-2021 to the Strabrechtse Heide and the brook valley of the Kleine Dommel, 111 species of aculeate Hymenoptera were observed. Among them 52 species of bees, of which 10 species have a Red List status.

Tabel 1. Waargenomen bijensoorten van de Strabrechtse heide en de Kleine Dommel.

Strabrechtse Heide en Kleine Dommel					Heide			Beek	
		Z	T	RL	A	B	C	D	E
Apidae - bijen									
Andrena denticulata	kruiskruidzandbij	a	o/+	TNB					x
Andrena dorsata	wimperflankzandbij	a	o/+	TNB		x			
Andrena fuscipes	heidezandbij	z	o/+	TNB		x			
Anthidiellum strigatum	kleine harsbij	z	o/+	TNB					x
Bombus hortorum	tuinhommel	a	o/+	TNB	x				
Bombus lapidarius	steenhommel	a	o/+	TNB					
Bombus pascuorum	akkerhommel	a	o/+	TNB	x	x			
Bombus pratorum	weidehommel	a	o/+	TNB				x	
Bombus terrestris complex	aardhommelgroep				x				
Coelioxys inermis	gewone kegelbij	zz	o/+	TNB	x				
Colletes daviesanus	wormkruidbij	a	o/+	TNB	x				
Colletes similis	zuidelijke zijdebij	zz	o/+	TNB	x			x	x
Colletes succinctus	heizijdebij	z	o/+	TNB	x			x	
Dasypoda hirtipes	pluimvoetbij	a	o/+	TNB	x	x			
Epeoloides coecutiens	bonte viltbij	z	o/+	TNB				x	
Epeolus variegatus	gewone viltbij	z	o/+	TNB	x	x		x	
Epeolus cruciger	heideviltbij	z	o/+	TNB	x	x		x	
Halictus rubicundus	roodpotige groefbij	a	o/+	TNB		x			
Halictus tumulorum	parkbronsgroefbij	a	o/+	TNB				x	
Heriades truncorum	tronkenbij	a	o/+	TNB	x				
Hoplitis leucomelana	zwartgespoorde houtmetselbij	zz	o/+	TNB		x			
Hylaeus brevicornis	kortsprietmaskerbij	z	o/+	TNB		x			
Hylaeus confusus	poldermaskerbij	z	o/+	TNB		x			x
Hylaeus communis	gewone maskerbij	a	o/+	TNB	x	x		x	x
Hylaeus dilatatus	brilmaskerbij	z	o/+	TNB				x	
Hylaeus gredleri	zompmaskerbij	zz	o/+	TNB				x	
Hylaeus pictipes	kleine tuinmaskerbij	zz	t	TNB				x	
Lasioglossum leucozonium	matte bandgroefbij	a	o/+	TNB		x			
Lasioglossum morio	langkopsmaragdgroefbij	a	o/+	TNB		x			
Macropis europaea	gewone slobkousbij	a	o/+	TNB	x	x		x	x
Megachile centuncularis	tuinbladsnijder	a	o/+	TNB					x
Megachile lapponica	Lapse behangersbij	zz	t	KW	x			x	
Megachile pillidens	rotsbehangersbij	zzz	+	GE					x
Megachile versicolor	gewone behangersbij	z	o/+	TNB		x		x	
Megachile willughbiella	grote bladsnijder	a	o/+	TNB	x				x
Melitta nigricans	kattenstaartbij	z	o/+	TNB				x	x
Nomada flavopicta	zwartsprietwespbij	z	o/+	TNB				x	
Nomada fuscicornis	bruinsprietwespbij	zz	tt	BE		x			
Nomada rufipes	heidewespbij	z	t	KW	x	x		x	
Nomada similis	matglanswespbij	zz	t	KW		x			
Osmia leaiana	kauwende maskerbij	zz	ttt	BE				x	
Osmia niveata	zwarbronzene houtmestelbij	zz	t	KW		x			
Panurgus banksianus	grote roetbij	z	t	KW		x		x	
Panurgus calcaratus	kleine roetbij	a	o/+	TNB		x			
Sphecodes albilabris	grote bloedbij	a	o/+	TNB					x
Sphecodes ephippius	bosbloedbij	a	o/+	TNB		x			
Sphecodes ferruginatus	roestbruine bloedbij	zz	o/+	TNB					x
Sphecodes niger	zwarte bloedbij	zzz	o/+	GE					x

Sphecodes pellucides	schoffelbloedbij	a	o/+	TNB		x			
Sphecodes reticulatus	rimpelkruinbloedbij	z	o/+	TNB				x	x
Stelis signata	gele tubebij	x	tttt	VN		x			
Stelis punctulatissima	geelgerande tubebij	z	o/+	TNB		x			

RL = status Rode Lijst 2018

VN = verdwenen
BE = bedreigd
KW = kwetsbaar
GE = gevoelig
TNB = thans niet bedreigd

Z = zeldzaamheidsklasse

a = algemeen
z = vrij zeldzaam
zz = zeldzaam
zzz = zeer zeldzaam

T = trend

0/+ = stabiel/toegenomen
t = afgenomen
tt = sterk afgenomen
ttt = zeer sterk afgenomen
tttt = maximaal afgenomen

A = heide (Ac. 169-378)
B = heide (Ac. 169-379)
C = heide (Ac. 170-378)
D = beekdal (Ac. 168-378)
E = beekdal (Ac. 168-379)

Tabel 2. Waargenomen wespsoorten van de Strabrechtse heide en de Kleine Dommel.

Strabrechtse Heide en Kleine Dommel		Heide			Beek	
		A	B	C	D	E
Chrysididae - goudwespen						
Chrysis bicolor		x				
Chrysis fulgida			x			
Chrysis immaculata		x	x			
Chrysis indigotea		x				
Chrysis terminata		x				
Chrysis schencki			x			
Chrysis viridula		x				
Heydychrum gerstackeri		x	x			
Hedychrum niemelai		x				
Hedychrum nobile		x	x			x
Hedychrum roseum			x			
Hedychrum rutilans		x	x		x	
Trichysis cyanea		x				
Tiphiidae - keverdoders						
Tiphia femorata						x
Sapygidae - knotswespen						
Sapygina decemguttata	kleine knotswesp	x	x			
Pompilidae - spinnendoders						
Anoplius viaticus	roodzwarte borstelspinnendoder		x			
Episyron rufipes	gewone roodpootspinnendoder	x				
Vespidae - plooiwespsoorten						
Allodynerus delphinalis			x			
Dolichovespula saxonica	Saxische wesp		x			
Eumenes coarctatus		x	x			
Eumenes papillarius			x			
Eumenes pedunculatus			x			
Polistus biglumis	bergveldwesp				x	
Polistus dominula	Franse veldwesp				x	
Pterocheilus phaleratus			x	x		

Vespa crabro	hoornaar	x				
Vespula germanica	Duitse wesp		x	x		
Vespula vulgaris	gewone wesp			x		
Sphecidae - langsteelgraafwespen						
Ammophila campestris	kleine rupsendoder		x			
Ammophila pubescens	behaarde rupsendoder		x			
Ammophila sabulosa	grote rupsendoder		x			
Podolonia affinis	gewone aardrupsendoder	x	x			
Podolonia luffii	duinaardrupsendoder				x	
Crabronidae - graafwespen						
Astata boops	grote wantsendoder		x			
Cerceris arenaria	snuittorrendoder	x	x		x	x
Cerceris quadricincta		x	x		x	x
Cerceris quinquefasciata						x
Cerceris rybyensis	groefbijendoder	x	x		x	
Crabro cribrarius		x				
Crabro scutellatus	bleke zeefwesp	x				
Crossocerus quadrimaculatus		x				
Crossocerus tarsatus		x				
Crossocerus wesmaeli		x				
Dryudella stigma		x				
Ectemnius continuus		x			x	
Ectemnius lapidarius					x	
Gorytes quinquecinctus		x				
Lestica alata	ivoorwesp	x	x		x	
Lestica clypeata	kameelhalswesp		x		x	
Lindenius albilabris		x	x			
Lindenius pygmaeus		x	x			
Miscophus concolor			x			
Mimesa equestris		x				
Mimumesa unicolor					x	
Nysson maculosus					x	
Oxybelus bipunctatus	gladde spieswesp	x			x	
Oxybelus mandibularis					x	
Oxybelus uniglumus		x				
Oxybelus quattordecimnotatus			x			
Philanthus triangulum	bijenwolf	x	x		x	
Stigmus pendulus		x				✓